

Речју, ОМЛАДИНСКЕ ПОТКУЛТУРЕ, обухватајући мањи сегмент младих (преовлађују млади радници), потичући из родитељске културе радничке класе, изражавајући мужевни (груби) принцип, специфичан генерацијски доживљај и карактеристичан стил, представљају реаговање (на) и тежњу ка разрешавању – симболичким и имагинарним формама – темељних контрадикција културе сопствене родитељске класе, али и друштва у целини.

Они нису залутали у српски простор, понајмање нам их је неко подметнуо, носе печат овога поднебља, јер – СКИНХЕДИ СУ МОМЦИ ИЗ НАШЕГ КРАЈА.

Просто, СКИНХЕД ДРУЖИНА се зависно од врсте окупља на тачно одређеном месту, првенствено увече, пије пиво, иде на концерт, на утакмицу, мења плоче и фанзине... понекад и потуче.

Живети са и поред расно, етнички и религијски „друкчијег“ јесте ПРЕДНОСТ и БОГАТСТВО – никако несрећа против које се бори и уништавањем живота.

ДРАГОЉУБ Б. ЂОРЂЕВИЋ

СКИНХЕДИ

Момци из нашег краја

ПРОМЕТЕЈ

Драгољуб Б. Ђорђевић
СКИНХЕДИ

Уредник
Зоран КОЛУНЦИЈА

Рецензенти

Др Ђокица ЈОВАНОВИЋ, ванредни професор
Филозофског факултета Универзитета у Београду

Др Драган ТОДОРОВИЋ, доцент
Филозофског факултета Универзитета у Нишу

Четврто издање је урађено у оквиру рада на пројекту *Одрживосћ и идентитет Срба и националних мањина у њојраничним околностима источне и југоисточне Србије (1790-13)*, који се изводи на Универзитету у Нишу – Машински факултет, а финансира га Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

Драгољуб Б. Ђорђевић

СКИНХЕДИ

МОМЦИ ИЗ НАШЕГ КРАЈА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Унуку ВУКУ ЂОРЂЕВИЋУ

Иденџиџеџ се формира у оџџору. Можда је ускраћени оџџор највећи од свих џрехова које једна џенераџија може да џочини џрема следећој џенераџији. Она је џреваром одузима изџледе не само да џосџане своја неџо, још џоре, изџледе да уоџџџе џосџане неко. Свакој џенераџији џоџребан је џен зид, о који може луйаџи џлавом све док џо смаџра веселим, или бар мање болним од кориџћења враџа.

Бернд Гугенбергер

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР

ОДАКЛЕ ЕСЕЈ О СКИНХЕДИМА

СКИНХЕДИ КАО ИЗНЕНЂЕЊЕ

ЗАГОНЕТНИ МОМЦИ

МОМЦИ ПОПУТ НАС

МОМЦИ ИЗ НАШЕГ КРАЈА

Британски момци из краја

Наши момци из краја

БЕЛИ И ГАРАВИ МОМЦИ

ОКО ЕСЕЈА: ДВА СЛУЧАЈА

ЛИТАРАТУРА

ДОДАТАК:

СКИНХЕДИ И МАГИЧНО ОЖИВЉАВАЊЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

(Џон Карк)

РЕГИСТАР ИМЕНА И ПОЈМОВА

О АУТОРУ

ПРЕДГОВОР

ОДАКЛЕ ЕСЕЈ О СКИНХЕДИМА

Многи ће се социолог, знајући моје социолошко занимање које већма покрива област социологије религије,¹ можда наћи у чуду: „Одакле му храброст да се упусти у писање о омладинским поткултурама, па још и о скинхедима?“ Да бих предупредио такво нешто, односно унапред отклонио колегијалну а несмотрену подзривост, дужан сам подсетити да од почетка бављења социологијом обраћам приличну пажњу и младима. Поред изучавања омладине на селу и младих сељака,² што је вероватно утицај руралног порекла, далеко сам више проучавао студентску популацију из сасма разумљивих разлога, с обзиром на двадесетогодишњу³ универзитетску каријеру и произашле обостране подстицаје у племени том односу професор–студент. Следећа побуда бављења поткултурама младих изрони из моје генерацијске везаности за алтернативне и контракултурне покрете, рок музику и стил живота, речју, за „дух шездесетих“ година. (Спрам доби, у нечему се лично, искрено и дубоко учествовало и доживљавало, у другоме се само делимице партиципирало и посредно усисавало, док се треће, нпр.

¹ Треба држати на уму да је есеј писан крајем 1997. године. У међувремену сам се интензивно бавио још ромологијом и кафанологијом.

² Видети моју анализу у чланку „Сеоски млади и млади сељаци“ (*Село у Црној Гори*, Зборник радова ЦАНУ, књ. 66, стр. 199-206. Подгорица: ЦАНУ, 2004).

³ Сада већ 36 година предајем на нишком Машинском факултету.

Скинхедси

12

МОМЦИ ИЗ НАШЕГ КРАЈА

кушање дрога, није ни желело.)⁴ Све скупљено заједно, посредило се десетином радова о омладини, двома засебним емпиријским студијама – *Студенџи и релиџија, Силе мрака и безумља: нишки студенџиски џроџесџи '92* – и трима поглављима у *Соџиолоџију forever*, помоћном уџбенику из соџиологије за средње школе и нематичне факултете: „Омладина као друштвена загонетка“, „It’s only rock’n’roll“, „Ритуали, празници и задовољство“.

Но при изради књиџице **Скинхеди**, заправо дужем соџиолошком есеју о „уличним војницима“, у игри је фигурирао прави и суштинскији соџиолошки налог: соџиолози су дужни да правовремено детектују актуелне или непоновљиве феномене, захвате и сниме појаве у одвијању, обраде и представе пулсирајућа дешавања... Свесни ризика у интерпретацији и не чекајући временску дистанцу, они су посебно позвани да свој „соџиолошко-истраживачки нерв“ активирају како би се темељно разголитиала и разрешила конфликтна дегађања.⁵ Зар сукоб „белих и гаравих момака“ на плочницима наших градова, доведши и до бруталне погибије ромског дечака, није изистински, премда недраг, изазов за соџиологију и соџиологе?

Сматрајући да јесте, донекле се разумевајући у омладинске поткултуре, понешто бавећи и Ромима у последње време,⁶ срочио сам кратко информативно штиво за оне изненађене појавом скинса. Помогне ли материјал преточен у брошуру, упркос мањкавостима, да се скине и парче копрене са главе „ћелавца“, једне рубне поткултуре младих у нас, испунио је сврху.

⁴ Дуг дечаштву и младости, култури шездесетих и седамдесетих, одужио сам у двома књигама: *Казуј крчмо Џеримо: џериферијска кафана и около ње* (2011, друго издање 2012); *Пламене зоре: Комренске акције 1965/66* (2012).

⁵ Соџиолози не би требало да беже од “тешких тема”. На то је у нашој дисциплини убедљиво указао Слободан Антонић у веома доброј књиџи *Ђаво, исџиорија и феминизам: соџиолошке џусџиоловине* (2012:39-68).

⁶ Отад сам много радио у ромологији и труд крунисао монографијом *На коњу с лайџиоом у бисајама: увод у ромолошке студије*, 2010.

Дугујем колегијалну захвалност господину Горану Башићу, секретару Комисије за проучавање живота и обичаја Рома Српске академије наука и уметности. Он ме је љубазно позвао да припремим сажету верзију рукописа о скинхедима, која ће се ускоро појавити у публикацији САНУ о конфликтима српске и ромске младежи.⁷ Та варијанта текста, на молбу мр Радомира Ђорђевића, нишког социолога културе, биће скоро штампана и у његовој књизи о поткултурама.⁸ Доценту др Ђокици Јовановићу, наставнику социологије културе на Филозофском факултету Универзитета у Приштини, захвалан сам за разумевање и рецензентско стрпљење.⁹

Као често до сада, и у овом случају рукопис се не би ставио на увид јавности, да није било несебичне помоћи Богдана Ђуровића, факултетског сарадника и пријатеља, и мојих студената, *бруцоша Машинској факултету*, који су ме бодрили и први саслушали радну верзију есеја о уличним војницима.

У Нишу, 15. јануара 1998. Драгољуб Б. Ђорђевић

* * *

Друго издање књижице објавила је 1999. године београдска кућа „Агена“, а треће 2003. ЈУНИР и „Свен“ из Ниша. Неколико хиљада примерака није задовољило потражњу читалачке публике, посебно омладине (видети поглавље „Око есеја: два случаја“). Зато сам одлучио да штампам и четврто допуњено издање, у којем су извршене неопходне лекторске и коректорске интервенције. Делимично исправљену верзију, поткрепљену фуснотима, новијим наводима и свежијом литературом – допи-

⁷ Како то код нас бива, од ње се без ваљаних разлога олако одустало.

⁸ То се заиста брзо десило у делу *Време скинхедса*, 1998.

⁹ Колега Јовановић је сада ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду.

сани поједини пасуси – читао је и рецензент др Драган Тодоровић, доцент Филозофског факултета Универзитета у Нишу, на чему захваљујем.

У Нишу, 26. маја 2013.

Аутор

СКИНХЕДСИ

СКИНХЕДИ КАО ИЗНЕНАЂЕЊЕ

Немили, трагичан догађај – убиство *Душана Јовановића*, ромског дечачића, на београдској калдрми – намах је устремио свачију позорност на припаднике **скинхеда** (*skinhead* = кожна, обријана глава, ћелавац; од енглеских речи: *skin* = кожа и *head* = глава), *јегне рубне ѿѿкултуру младих у нас*. Изненађењу није било краја; зачудиле су се скромне домаћице и пристојне госпође, продавци на бувљаку и власници кафића, новинари булеварских листова и намргођени коментатори државне телевизије, новокомпоновани бизнисмени и идеолошки чувари морала заједнице, политички прваци и угледни академици. У разумљиво узаврелој атмосфери, прегршт је питања хорски испостављено: „Ко су ти луди ‘ћелавци’?“, „Зар и међу нашом омладином има таквих ‘шовинистичких’ и ‘профашистичких’ скупина?“, „Одакле су дошли?“, „Нису ли ‘увезена роба’?“, „Ко ли их подметну Србима?“, „Како да се то деси толерантном и мултиетничком престоном граду?“...

На чију адресу су упућене упитности и ко треба да их разреши? Зар, сем големог згрожавања, они који питају, не мисле да на своја плећа приме и делић одговорности? Као да свет одраслих обитава под „стакленим звоном“, одвојен непробојним зидом и без суштинске комуникације са младим поколењем. Стога, запажају журналисти (*Damjanović i Nikolić, 1997:9*), десило се као и много пута раније да су забринути родитељи одједном открили како „наша деца“ живе живот који им је потпуно непознат или да су стилови живљења њихове деце терен на којем се не сналазе“.

Елем, да би се и овлаш осветлио тај „непознати терен“, најпре ћемо укратко прозборити о младима као специфичној друштвеној групи, потом представити

прихватљиво теоријско објашњење феномена званог „поткултура“, у том контексту засебно описати поткултуру **скинса, скинера** (скраћени називи скинхеда) и у закључку се најзад осврнути на став према Ромима.

ЗАГОНЕТНИ МОМЦИ

Омладина је друштвена загонетка коју старији ретко када успешно разгонетну. Они би највише волели да се врате стара добра времена у којима млади нису постојали као издвојена и засебна друштвена категорија. По сведочењу антрополошких истраживања, не тако давно, људи су из периода дечаштва *чином уницијације* одмах улазили у свет старијих. Били су биолошки млади, али се ни по чему другом нису издвајали од осталих припадника заједнице. Тек модерно доба познаје омладину у садашњем смислу речи; и отада, она сместа постаје стални *социјални, културни и ђолиџички* проблем. Одрасли младе дефинишу као проблем, но велико је питање да ли је он у њима самима, или се ради о упитностима самога друштва којем главни печат ударају ти исти старији чланови. Социолози тврде да су расколи, тензије и сукоби између света младих и одраслих *стирукџуралне ђрироде*, и да их из ове оптике треба сагледавати, тумачити и решавати (Ђорђевић, 1996).

Генерацијско питање иде у ред најважнијих поводом разматрања младих. Чак се појам "генераџија" најчешће везује за њих, па тако у редовној употреби сређемо синтагме попут: „млада генераџија“, „сређна генераџија“, „генераџија будућности“, „скепџична генераџија“, „бунтовна генераџија“, „изгубљена генераџија“, „напуштена генераџија“... Свет старијих се именује „генераџијом прошлости“, „конзервативном генераџијом“, чиме се унапред рачуна на отворени сукоб или неслагање са младима. Тачно је да се људи међусобно луче већ према припадности одређеном добном распону: млађа генераџија је нешто друго у односу на средње, старо или најстарије поколење. Но ово старосно, биолошко разликовање, премда није неважно, не опредељује пресудно велике

добне сегменте становништва да би их означавали посебном генерацијом у социолошком погледу. *Генерација* као социолошка категорија јесте велика, неформална „друштвена група која својим укупним деловањем, својим особеностима, историјским карактеристикама, нарочито својим стремљењима (условљеним својим вредностима и вредносним оријентацијама много више него самим својим постојањем) значајно утиче на развој и карактер промена шире друштвене заједнице којој припада, одређујући тако, великим делом, и карактер, посебност те заједнице и ‘дух њеног времена’“ (Uskoković, 1982:162). Зато се дешава да по годинама исти генерацијски блок – младих, средњака, старих или најстаријих – не игра исту улогу и не врши подједнак утицај на друштво у његовим различитим периодима развитка. Млада „револуционарна“ генерација је обојила четрдесете године у нас, али је протекло доста времена док се нису појавили шездесетосмаши и обележили „луде шездесете“. Тек се сада исказује генерација с краја ‘80-их и почетка ‘90-их, која ће по свему судећи „удахнути дух“ деведесетим годинама.¹⁰ У међупериодима су такође живели млади, но нису успели да се наметну друштву (Ђорђевић и Дукић, 1992).

У још стриктнијем социолошком погледу (Броћић, 1972), омладина се може схватити и као *“релативно јединствена и специфична социјална група”*, која онда наликује свакој другој – породици, класи, радној, спортској или религијској групи – али садржавајући пет одсудних обележја: незавидан радно-економски положај, маргиналну политичку улогу, тешкоће укључивања у секундарну друштвену средину, ексклузивност идејног профила и посебност генерацијског структурирања као секундарног вида социјалне стратификације. Наравно да

¹⁰ Тачно смо прогнозирали: та генерација је на улици срушила Милошевићев режим и омогућила тзв. демократске промене. Потврда се може наћи и у истраживањима Драгољуба Б. Ђорђевић и Саше Дукића (1991), Анђелке Милић и Лилијане Чичкарић (1998).

се, поседујући ове опште карактеристике, блок младих диференцира на младе сељаке, запослену и незапослену омладину, ону у војсци и средњошколце и студенте.

Социолози веле како се млади могу разумети и из угла теорија поткултуре, но и тада користећи поделу на генерацијска и структурална објашњења.

МОМЦИ ПОПУТ НАС

Млади творе оделит свет културе који се, по правилу разликујући а почесто и супростављајући општој и широј, етаблираној и конвенционалној култури „честитог“ друштва одраслих, назива алтернативном културом, контракултуром, **поткултуром**... Незгода је што у теоретичара мањка сагласје о томе који је појам (и термин) најодговарајући при именовању, која је теорија најплодотворнија у тумачењу, који су кључни узроци настанка и одржавања, а још се мање слажу око суштинских одредница, обличја и последица омладинске културе.

(„Поткултура, разјашњава С. Јоксимовићева [1988:7], у свом најширем значењу не мора да укључује ни разликовање ни негацију доминантне културе, алтернативна свакако значи разликовање од доминантне културе али не увек њено одбацивање и негацију, док контракултура подразумева различитост, одбацивање и супростављање владајућој култури.“ Консултовати и: Hebdiđ, 1980:139. Такође и класичне студије Теодора Рошака [Roszak, 1978 и Кристијане Сен-Жан-Полен [Sen-Žan-Polen, 1999].)

Сједињене су Државе родно место термина и проучавања поткултуре омладине. Још су од Чикашке школе амерички социолози детаљно истраживали девијантно, тј. делинквентно понашање и удруживање младих у гангове као својеврсног облика реакције оних који, свагда остајући аутсајдери, јесу приковани за сиромаштво и дно друштва. Њима су се после Другог светског рата придружиле британске колеге, будући и да је на Острву дошло до бујања делинквентних поткултура препознатљивог стила. Из тог је сусрета запретила опасност да се схеме из америчке традиције проучавања

малолетничких гангова (дружина) неопрезно пренесу на анализу новонасталог феномена поткултура британске радничке омладине. Чак се и данас упрошћено поистовећује делинквентно понашање дела младих са читавом лепезом омладинских поткултура, па је Д. Хебдиц (1980:154), врстан аналитичар у овом пољу, био приморан на интервенцију и разјашњење: „Премда је важно да се направи разлика између делинквентне *гружине* (која је мала, са одређеним локалним чланством и следбеницима, а осим тога, јако заинтересована за ‘мушкост, подземне вредности и незаконите делатности) и *попкултуре* која је много шири, опуштенија, мање одређена класом и подручјем, и мање уплетена у кршење закона – између њих постоје очигледне везе (нпр. дружине као што су Квинтон Бојс, група скинхеда из средње Енглеске, могу да постоје унутар поткултура). Штавише, та два термина користе се као синоними у популарној митологији. Нажалост, забуна која проистиче из те везе често се репродукује у академским делима, јер се, као што смо видели, анализа поткултуре углавном развила из изучавања делинквентних уличних дружина.“¹¹

Било како да јесте, студије о теди бојсима, рокерима, модовима, скинхедима, глем и глитер року, панккерима... показују да **поткултуре младих**: 1. **Не обухватају сву омладину**; („... већина младих људи успева да прође кроз живот а да не учествује ни у једној култури тинејџера, или бар не у оним њиховим облицима који се сматрају девијантним. Они могу бити обухваћени модом, али не нужно и животним стиловима“ /Brejk, 1986:24/.) 2. **Већма чини омладина радничке класе**, и то из њених нижих слојева; 3. **Јесу мушке**, фаворизују мужевност наспрам женствености; („Те поткултуре на овај или онај

¹¹ Да “између њих постоје очигледне везе”, да могу постојати, констатују и други (Klarik i dr., 1985:70): “Поткултуре радничке класе су јасно артикулисане колективне структуре, често ‘близу’ гангу или ‘квази’-ганг групе.“

начин истражују и славе мушкост, и као такве на крају потискују девојке на подређено место. Оне рефлектују сексизам спољашњег света, који још увек прихвата поделу рада на полове и традиционално место жене у облицима продукције и репродукције“ /Brejk, 1985:108/.) 4. **Потичу из тзв. културе родитељске класе**, а односе се и према доминантној култури; 5. **Отеловљују генерацијску специфичност** у раду, образовању и доколици; („Али мимо ових заједничких класних ситуација, постоји нешто привилеговано, што припада само специфичном *генерацијском доживљају* младих. Ово је, у основи, последица чињенице да млади сусрећу проблематику своје класне културе у *друшачијим инстинкцијима и доживљајима*, њего њихови родитељи; сусрет младих са истом структуром одвија се у битно *друшачијим тренуцима* њиховог живота“ /Klark i dr., 1985:61/.) 6. **Формирају и изражавају се карактеристичним стиловима**, чворишним тачкама њихове диференцијације; („Ја ћу стил одредити као спој три главна елемента: а) ‘Имиџ’, спољни изглед састављен од одеће, допуна као што су фризура, накит и артефакти. а) ‘Појава’, створена од израза, хода и држања. Грубо речено, то је оно што актери носе и како носе. ц) ‘Жаргон’, посебан речник и како се одржава“ /Brejk, 1986:19/.) 7. **Реагују – вредностима, идеологијом, стилем, начином живота, бунтом... и настоје разрешити симболичким формама и имагинарним путем темељне противречности** културе сопствене класе и глобалног друштва. („Поткултуре су, стога, изражајне форме, али оно што оне на крају изражавају јесте суштинска тензија између оних који су на власти и оних који су осуђени на подређене положаје и другокласне животе“ /Hebdiđ, 1980:127/.)

Речју – коначно формулишем дефиницију – *омладинске популације, обухватајући мањи семенни младих (преовлађују млади радници, појичући из родитељске културе радничке класе, изражавајући мужевни (труби)*

*йринциј, сйецифичан йенерацијски доживљај и карактйе-
ристйичан сйил, йредсйављају реайовање (на) и йежњу ка
разрешавању – симболичким и имайнарним формама –
йемељних конйрадикација култйуре сйсйивене родитйељске
класе, али и друшйва у целини.*

(Теорија омладинске поткултуре „тврди да је поткулту-
ра радничке омладине [Модси и *Rockeri*] конструисана
аквизицијом различитих елемената како доминантне тако и
културе коју су усвојили родитељи [музика, одевање, значај
транспорта], а онда их она рекомбинује изражавајући тако
ново значење које ће разрешити контрадикције сакривене
у родитељској култури или култури радничке класе уоп-
ште. Тако поткултура постаје једна подсвесна класна борба,
померена са свог правог бојног поља [посао, политика] на
поље забаве, где победа може бити остварена једино на при-
времен, симболичан или 'магичан' начин“ [Laing, 1988:79].)

Међутим, невоља је у томе што иностране теоријске
моделе тешко да можемо без остатка употребити за
тумачење домаћих прилика; јер, нити је имало наше
друштво налик западном у разумењности и стабилности
социјалне стратификације и диференцијације, статусу и
перспективама омладине, нити у њему обитавају бројне и
разноврсне, постојане и развијене поткултуре. При свему
се томе ствар усложњава и због тога што нам, осим опи-
сивачких извештаја дневне и недељне штампе, недостају
иоле озбиљнији емпиријски увиди у стање поткулту-
ра младих, нарочито мањкају анализе о њиховим,
чисто српским (југословенским)¹² специфичностима.
Илустрације ради, како смо видели, већина поткултура
у Уједињеном Краљевству или Немачкој свеједно, везана
је за тинејџерску популацију која се регрутује из редова
радничке класе, прецизније – из њених нижих слојева,
насупротив контракултурних покрета младих из средње

¹² У досадашњим издањима стајало је „Југославија“, „југословенским“...
јер се есеј појавио и прештампавао у време СР Југославије, заједничке
државе Србије и Црне Горе. У овом ће писати „Србија“, „српским“...

класе. Дотле наши „йоџикулџураши“ јесу деца и младићи са обода градова и из радничких породица, али и из урбаних језџара, фамилија осиромашених средњих слојева и доброслојџих новобоџаџаџа. Па премда се целокупно знање о њима смешта на два листа новинарског рапорта (Damnjanović i Nikolić, 1979), социолог може записати а да не погреша, како наше џоџикулџуре младих – хипика и рокера, скинхеда и панкера, металаца и шминкера, репера и рејвера, дизелаша и спонзоруша, ролера и скејтера... – сачињавају „момџи џоџуџ нас“, „наша деца“ из соџсџивеноџ дома, комшилука, кварџа или града; они млади које сусрећемо у лифџу и доле на уџлу, у школском дворишџу и факулџетџској аули, седимо уз њих на џозоришној џремијери и фудбалском дербију, са њима заједно радимо или нас џослужују у омиљеном драџсџиору. Значи, противно проширеном лаичком мњењу, међу њима: многи зарађују у зноју лица своџ да би џреживели, но бројни су незайослени; већма редовно и усџешно учи и сџудира, али је и џаквих који су забџалили школу; џреовладавају уљудни и џолеранџни, док су у мањини искључиви, њовинисџи, расисџи и делинквенџни. Да ли је поента у томе што их примеђујемо, тј. **обележавамо**, као скинхеде ових месеци, једино у инцидентним случајевима?

МОМЦИ ИЗ НАШЕГ КРАЈА

Британски момци из краја

Скинхеди су изворно британска омладинска популациона радна класа која се, одржавши ево већ четири и по деценије, распрострала на све четри стране екумене. Скинс скупине, често означаване, проглашаване и изједначаване са девијантним групама, запатиле су се у разнородним државама, политичким режимима, културама и цивилизацијама. Срећемо их, примера ради, у једној Јужноафричкој Републици, Јапану, Аустралији, Шведској, Француској, Италији, Пољској, Чешкој, Русији... све до Грчке, Бугарске¹³ и бивших југословенских земаља. Све оне, истичући конкретне и локалне специфичности, задржавају и униформне карактеристике скинхед стила, вредности и идеологије. Воле да их други третирају као планетарни покрет, желећи да себи дају већу важност и снагу него што је то близу истине. Али када и како су се испилили, и које су им суштинске значајке вредносног састава, идеологије и стила живота? (У опису тога, послужићемо се директним преносом колажа текстова знаних аутора, сматрајући овакав поступак најинформативнијим и најкоректнијим.)

„4. *Груби могови*. Овај грубљи, најдоњи слој поткултуре носио је фармерке и радничке чизме. Зарађивали су премало да би чинили део централне струје, која је компензацију налазила у стилу. Из њих ће крајем шездесетих година настати *скинхеди*” (154); “*Груби могови*” су крајем шездесетих година развили један нови *имиџ* који су карактерисале заврнуте ногавице на фармеркама,

¹³ Погледати покушај да се на основи искуственог увида поткултуре бугарске омладине сместе у најшире могући оквир друштва у променама: Тапавичаров, 2000.

да би до изражаја дошле 'Док Мартенс' радничке чизме, кожане наруквице и кратко подшишане фризуре. Овај имиџ је требало да истакне агресивност, захваљујући којој су скинхеди стекли репутацију 'чизмаша' (*boot boys*) којима је главни циљ био прављење 'фрке' (*aggro*). Они су у свом суседству формирали групе које су име добијале или по свом вођи (на пример, Смитова банда) или по називу краја из којег су потицале (на пример, Сомерс таун бојс)" (157) (Brake, 1987). („... скинхедси су били обријани скоро до главе, и носили су карикатурално традиционално одело радничке класе попут кошуља застарелог стила, трегере са панталонама 'трофрталкама' и тешке чизме 'бовери'" /Wilson, 1988:25/.) („Прихватање Скинхедса да носе чизме, кратки џинс и да брију главу имало је 'смисла' за поткултуру само зато што су ове спољне манифестације артикулисале и биле у сагласности са концепцијом Скинхедса о мушкости, 'тврдоћи' и 'припадништву радничкој класи'. Ово је значило превазилажење, посредовање или чак преузимање, на позитиван начин, многих негативних значења која су у коду доминантне културе, била везана за ове ствари: 'имиџ затворског шишања', обријаних глава, радни имих, 'имиџ застарелог качкета', итд." /Klark i dr., 1985:68/.)

„Скинхеди су били ватрени навијачи својих фудбалских екипа тако да су често и трибине стадиона на којима су се скупљали следбеници појединих банди добијале заједнички именитељ – Челсијев запад, Арсеналов север и Ливерпулов исток“ (158); „Због испољавања насиља на фудбалским утакмицама полиција је пре почетка утакмице скинхедима одузимала њихове наруквице, каишеве и пертле са чизама и упозоравала је локалне продавнице да ове не продају скиновима. Шеф полиције је признао незаконитост ових мера, али је штампа била пуна хвале за ову акцију“ (162) (Brake, 1987). („За субкултуру *skinheada* навијање на ногометним стадионима је неизоставна, готово конститутивна карактеристика” /Perasović,

1989:58/.) („У помереном усмерењу ка фудбалској утакмици и ‘бављењу’ фудбалским ‘бековима’, Скинхеди поново успостављају, али на имагинаран начин, вредности класе, бит стила, врсту ‘братства’ до којих одраслима радничке класе није више стало... ‘проглашавају’ живом и добром игру која је комерцијализована, професионализована, и спектакуларизована. ‘Скинхедси владају, зар не!’ Зар?“ / Klark i dr., 1985:60/.)

„Момци из радничког предграђа (генерација без будућности), жељни било какве социјалне афирмације, оснивају неформалне групе, брију главе и облаче дубоке цокуле у циљу наглашавања свог имиџа ‘опасних момака’“ (Rogošić, 1997:3). „Од лондонског Мејл енда па на запад... уочљиво је оно што социолози називају феноменом, а ауторитаријанци класним хулиганизмом. Дечаци радничког порекла, у просеку између 15 и 17 година, обучени на необичан и неелегантан, мада исти, начин мувају се по улицама, изазивају туче, плешу на ритам *Блубиџи* музике и праве ‘фрку’. Под овом речи *скинхеди* подразумевају провоцирање, чикање, стање свести према којем не треба отићи у кревет уколико нисте уживали у некој доброј тучи“ (160); „Штитили су свој свет од ‘загађивања’, прљавштине хипија (лењи и неопрани), досељеника (прљави и не заслужују поштовање) и хомосексуалаца (гадни и порочни). Ипак нису сви скинхеди били јединствени у погледу ових ставова“ (160) (Brake, 1987).

„Поткултурни стилови реинтерпретирају сукобе шире друштвене заједнице: у случају *панкера* и *скинхедса*, ради се о расизму. *Панкери* су заиста тежили да буду ‘аутсајдери’ заједно са црнцима – ‘ми смо црње’; расизам *скинхедса* представљао је чини се ‘јаку пролетерску конзервативну’ реакцију на радикалне ставове радничке класе у оквиру новог таласа...“ (Wilson, 1988:25). „Није занемарљиво нити то да су добрим дјелом скинси /а то су скоро истовремено и навијачи/ били припадници

Националног фронта, десне и расистичке организације...“ (Perasović, 1989:58) „Повезују се са националистичким и фашистичким организацијама и прихватају идеологију расне мржње, која је највише уперена против црнаца и Цигана. Наравно, постоје и они други скинси који ‘проповедају’ расну толеранцију...“ (Rogošić, 1997:3) „Расизам је у ствари био ендемиčan у британској политици и јавном мњењу (за преступ се уопште није сматрало то што су скинхеди док су тукли Пакистанце викали ‘Енох, Енох’), тако да њихов расизам ни у ком смислу није био девијантан, већ је најпросто представљао проширење постојећих ставова који су потицали из традиционалног британског непријатељства према досељеницима. Пошто су агресивност испољавали *скинхеди*, а не обични људи, без икакве гриже савести могло се прећи преко расизма према досељеницима и преко легализације међурасних односа“ (Brake, 1987:159).

„*Скинхеди* су 1971. године почели да носе нешто дужу косу и присвојили су један мање груби имиџ. Дојадило им је да буду жртвени јарци послодаваца, наставника, полиције и супарничких банди. Нестали су и онда се поново појавили 1978. године“ (Brake, 1987:162). „Крајем октобра 1977. године скинхеди су се издвојили као независна група у поткултури панка, заједно са својим музичким херојима (Скрудрајвер, Шем 69, реге извођачи) и својим отвореније лумпен изгледом. Непријатељство је било једнострано, и панкери, спутани својим оковима-одећом, нису били равни скинхедима наклоњенима тучи“ (Hebdiđ, 1980:151). „Слушају углавном црну музику, *Reggae* и Ска. Крајем 70-их одушевљени енергијом и порукама *Punk* музике, прихватају је и уз мале измене стварају *О!* – екстремну варијанту *Punka*“ (Rogošić, 1997:3).

СКИНХЕДИ

Наши момци из краја

На несрећу, у данањој Србији ни трага од теоријских и искуствених проучавања поткултуре скинхеда.¹⁴ Зато је о „момцима из нашег краја“, како их овом приликом, не без дубље позадине, метафорично именујемо, социолог приморан да пише на основу трију извора: личне социолошке опсервације, написа у штампи и усмереног интервјуа са информатором, угледним припадником нишке скинхед заједнице.

(Најлепше захваљујем информанту Н. И., студенту прве године Правног факултета Универзитета у Нишу [завршио средњу електротехничку школу „Никола Тесла“ у Нишу], врло образованом и упућеном скинсу од 1995. године, који живи у пауперизованој породици средње класе. Он је, чувши од својих другара – нека им је веровати – да држим занимљива предавања о разноликим темама, па и о рок култури и поткултурама, дошао да ме слуша у амфитеатру А1 Машинског факултета. Када сам се „пожалио“ студентима на поруцбину Комисије за проучавање живота и обичаја Рома САНУ, по којој би требало за месец дана да напишем књижицу о ћелавцима, јавио се из горњих редова, и гле чуда, и без околишења саопштио да ми може помоћи. Био сам пријатно изненађен и питао сам га како. Он је одговорио: „Па ја сам биши скинхед. Ја добро познајем скинхедс, њихову идеологију, покрет, а и сада одржавам контакте с нишким скинхедима.“ Одмах сам прекинуо наставу, упознали смо се и договорили виђење, разговор и размену журнала. И наравно, као искусан искуствени социолог, „прикачио“ сам се за њега да би ми постао казивач. У два-три сусрета у омиљеној кафани „Стара Србија“ и уз пиво – а шта би друго у друштву скинера? – испитивао га, доста смо дуго разговарали по одређеној процедури. Тако сам добио податке и интерпретације којих нема у литератури.)

¹⁴ Прецизно: пре писања есеја кружио је хвале вредан рукопис Ратке Марић (1997) „Скинхеди на делу“, после и споменуто делце Радомира Ђорђевића (1998) *Време скинхедса*.

При сазнању из стране литературе, делимично пренетом на претходним страницама, то је колико-толико довољно да се стекну почетне информације о скинхед феномену у нас. Стога остаје у задатак да се поткултура скинхеда социо-емпиријски заснованије истражи.

У нашој су земљи скинхеди изразили мањинска омладинска *попултура*; ни речи о томе да има на хиљаде активних чланова. Ако у Британији броје на десетине хиљада, а у Немачкој делује око седам хиљада на екстремној десници, *код нас би се број „правих“ скинса крећоо од 600 до 800*. Највише их је у трима урбаним гротлима, у Београду (200), Новом Саду (100) и Нишу (50), а по десетину-две у Крагујевцу, Краљеву, Јагодини, Суботици... У мањим, свагда градским,¹⁵ местима двојица су тројица скинера – негде су то и „викенд скинхеди“ – па зато пуно дезинформација, ради сензационализма сигурно, у средствима за масовно преношење порука о њиховој забрињавајућој проширености: „... Ја сам једини ‘скинхедс’ у Бајиној Башти. Постоји још један момак близак покрету, али он се полако хлади за наше идеје. Нема чак ни клинаца који би ме пратили, да нас има још ја бих то први знао. Нема ни говора да је у Бајиној Башти језгро ‘скинхедса’, и да је овде највећа група у Србији. Овако, ја сам на ‘леру’, овде нема Цигана, немам екипу, једноставно вегетирам, живим као биљка“ (Ђапонјић, 1997:8).

Стварно има *три до четири хиљаде* младих који су на овај или онај начин везани за скинхед поткултуру: *једни су пасивни, скривени и прикривени* – системом вредности и изгледом, душом и телом скинси, но због фамилијарног, школског и насеобинског окружења не практикују своју приврженост и чекају повољну шансу; *други су ошво-*

¹⁵ У Нишу је идентификована и *рурална скинхедница* – несвакидашњи раритет српског села. При инциденту с пребијањем Ромчића испред драгстора код болнице, који је једва стигао до суда, једна сеоска девојка декларисала се као скинета. Замислите сеоског скинхеда, па још женског?! – Ипак је улични војник феномен урбане културе, везан за градски way of life.

рени симѿаѿизери – деле идеологију и донекле моду, подржавају ћелавце и „и стално се ту мотају око њих“, но никада неће постати прави улични војници; *ѿрећи се декларишу као скинери* – имитацијом њиховог стила живота и моде желе бити „Они“, но јесу помодари, успутни сапутници у пубертетском раздобљу.

(Илуструјем доживљеном згодом. Есеј о скинхедима поклонио сам свом најбољем другу у Доњем Комрену, родном месту. Његов старији син, који је имао 15 година, био на прелазу између осмољетке и средње школе, видео је књижицу и, срамежљиво ми пришавши, упитао: „Чика Драгане, молим те да ми даш један примерак, јер хоћу да будем скинхед.“ Наравно да се иза тога ошишао на нуларицу и намакао зелено маскирно одело, али се врло брзо све на томе завршило – уредно је завршио занат, одслужио војску, оженио и изродио децу. Није се „упецао“ и постао улични војник.)

Међу свима њима, истинским скинхедима и пролазним подржаваоцима, *девојке су у неочекиваној мањини*. У нишкој дружини само су две цуре **скинете** (назив за скинхед девојку), али, сведочи обавештавач, много девојака подупире, симпатише и одушевљава се скинерима. Скинете је тешко разлучити од скинера када су буквално мушки обучене и обријане главе; иначе носе кариране мини сукње, дугачке црне капуте, чизме и разноврсне фризуре. Па премда су скинси поносни на своје дружбенице, „невидљиве девојке“, јер их је премало, и држе их равноправним члановима групе, *иѿак су скинхеди ексклузивно мушка омладинска ѿѿѿулиѿура*.

(Не верујем да за неку нашу скинету важи следећи опис: „*Skinhead* девојке обожавају начин на који њихови младићи поступају са њима... Они се према њима владају као да нису присутне... никад их не укључују у своје разговоре, не умеју да се лепо понашају и не поштују их, али девојке њих поштују због тога што су такви. То је све део схватања који

иде уз *skinheada*, и то искреног *skinheada*... Сви *skinheadi* су ображени... он ће учинити да мала туча звучи као масакар... пре него што *skinhead* може да носи оруђе, он мора бити способан да се бори песницама. Од оруђа нема користи ако те неко може оборити једним ударцем. Девојке учествују у тучњави исто колико и момци и спремне су да 'плану' у свако доба“ [Brejk, 1985:101].)

Скинхеди релативно касно заживљавају у Србији, тек средином '80-их година. *Рејрују се из свих друшћивених слојева*, а не искључиво из лумпенпролетерских, како се несмотрено тврди и пише. Насупрот стабилној социјалној структури западних држава, где скинхеди долазе из најсиромашнијих сегмената радничке класе и стално су на ивици делинквентног, незаконитог поступања, наша је заједница потпуно социјално растројена: разорена је средња класа – некада најмногљуднија и иначе кичма сваког друшћта, раднишћто је унишћено и препушћено ћудима приватника и сиве економије, сељаци, одасвуд присутни, једва да још могу бити извор јевтине хране, интелигенција и интелектуалци већ јесу пауперизовани; круг се затворио – ван *мега* је остала уска новокомпонована елита „бизнисмена“, ловаца у мутном и ратних профитера, државних технократа у монополским фирмама и политичких моћника сумњивог морала – јесте израсла врхушка богаташа који се врте и премешћају из једне поделите у другу. *Зайо шћо смо скроз сви у истћом „лонцу беде“*, скинхеди пристижу и из убогих породица лумпенпролетаријата и квалификованог раднишћта, и из негда довољно ситуираних службеничких и професорских фамилија, али и из наших неаутентичних елита. *Они нису залућали у срћски ћросћор, йонајмање нам их је неко йодмећнуо, носе йечайћ овоћа йоднебља, јер – скинси су момци из нашег краја.*

На почетку младалашћта (15-16 год.) постаје се макар споља скинером под првенственим утицајем моде-облачења-изгледа и музике. Али то није довољан

залог да би се било скинер, нити је лако изградити себе у правог скинхеда са чврстим идентитетом, развијеним склопом вредности, идеологијом, особитим стилем и начином живота. Стога се самосвесни скинхеди, обавезно старије омладинске доби, пристајући уз став да *йокрејѝ скинхеда није мода, неіо начин живљења*, старатељски и подсмешљиво односе према „скинер дечацима“, „раним пубертетлијама“: „Постоје људи који су, по мишљењу вас новинара, ‘скинхедси’, који носе те маскирне панталоне, чизме и фајерке. То су, у ствари, наложена деца. Они буду у том фазону неко време, пар месеци, годину дана. ‘Скинс’ период им буде део одрастања, део пубертета. Воле да изгедају опасно, да оду у Клуб студената технике и смувају неку рибу“ (Petrović, 1997:4).¹⁶ Млади скинери, барем у Нишу, јесу у већини ученици занатских и средњотехничких школа, а старији радници и студенти. Супротно увреженој предрасуди, у дружинама наших скинса се заговара завршавање школе, стицање вишег и високог образовања, да би се заузели што угледнији положаји у већини друштвених сфера. (Казивач, илустрације ради, поносито информисе да имају скинхеде правнике и адвокате у Београду; у Немачкој оне који живе на високој нози, чак су и богаташи; у Шведској издавачку кућу *Nordland* за скинхед бендове, и публикују луксузне часописе.)

Домаћи скинси, међу којима бројни поједностављено једначе своју припадност покрету са агресивношћу и облачењем, *инсисѝирају на дружењу*, „дружини“, „екипи“ – „осећај се јачи кад си у групи“ – *себе држе браћом и једном великом* (и интернационалном) *йородицом*. Код аутентичних скинхеда и одређених подгрупа (наци-С) ова повезаност поприма размере фанатичности; у Тулузу, документујмо, француски скинхед, сревши случајно и

¹⁶ Интересантно је да се, налик Београду, и у Нишу део скинхеда, осим у парку на Тргу ВЈ, окупљао у Клубу студената Електронског факултета.

видевши у каквој је невољи, а не познавајући га, учиниће све, па и заложити живот, не би ли спасао српског сабрата.

*Наши скинери нису до сада испољавали забрињавајућу агресивност, сем оних који су и горљиви ногометни навијачи. Код скинхеда у неким државама углавном и постоји веза са фудбалом, а некако је и покрет први пут задобио јавну пажњу, тврди се, 1969. године на утакмици између Ливерпула и Манчестер Јунајтеда када се тридесетак гледалаца легитимисало са карактеристичном скинс заставом. Касније се навијачи скинери раздвајају у складу са општом поделом на *red-S* (црвене скинхеде), *sharp-S* (скинхеде антирасисте) и *наци-S* (скинхеде нацисте и фашисте). Тако, примера ради, у Риму су скинери на трибинама Лација фашисти а Роме *red-S*, у Ђенови су симпатизери истоименог клуба загрижени „црвени“ а Сампдорије фашисти, док су најагресивнији навијачи у Француској, нацисти око Пари Сен Жермена. Спрам таквих фудбалских фанова, српски скинхеде, чланови Радовога ”Јунајтед форса” – за сада једино забележене неформалне организације навијача скинера – делују benigno, ништа агресивније од иних младих и старих заљубљеника „најважније споредне ствари на свету“.¹⁷*

Једнако се ипак не може зборити о некаквој чврстој организацији скинхед покрета у нас. Није устоличен вођа у класичном смислу речи, постоји вођство у појединим дружинама; нема строге хијерархије и крутих формалних вертикалних и хоризонталних односа, но поштују се старији и искуснији; изостаје церемонија пријема и отпуштања, па је улазак и излазак из екипе индивидуализован.

(„Не, немамо потребе за вођама. Зашто би мени био потребан вођа, јер ти ја изгледам недовољно интелигентан? Нисмо ми мафија, ми смо, једноставно, људи који се друже. Шта ће нам вођа? Имамо овог једног ‘вођу’ од којег

¹⁷ Драган Коковић, водећи српски социолог спорта, утемељено пише о насиљу у спорту и хилиганизму навијача – *Društvo, nasilje i sport*, 2010.

ме боли глава и шта ће нам још који“ [Petrović, 1997:4]. Саговорник алудира на Слободана Милошевића, председника Републике Србије.)

Најважнији човек у скинхед покрету на глобалном плану био је *Јан Стилјарти* (Stuart, 1957-1993), певач састава Скрудрајвер (Skrewdriver). Умро је под неразјашњеним околностима.

Просто, **скинс дружина се** зависно од врсте **окупља на тачно одређеном месту**,¹⁸ првенствено **увече, пије пиво** (неписано је правило да се оно пије, али без потпуног пијанства), **иде на концерт** (прате се и из места у место концерти српских скинхед бендова – Шахт, Ритам нерета, класични *OI* оркестри, нису нацистички и расистички усмерени), **на утакмицу, мења плоче** (*OI, punk, hard core*, ска, реге)¹⁹ и **фанзине** (умножавају се у малом тиражу и брзо гасе)... **понекад и потуче** (без извештаја смо о сразмерама и последицама туче домаћих скинса; најозоглашенији и најбруталнији су пољски скинхеди – „где пролазе, ту трава не расте“).

Скинхеди имају своју „Библију“, писани документ преведен и на српски (до којег, нажалост, нисмо дошли), која иде од руку до руку у форми фотокопије и садржи програм и прописе о начину живота, облачењу, стилу у целини, поступању... (Саговорник мисли да се њихово *вјерују* не може јавно публиковати, да би се то обавезно спречило, поготово после убиства *Д. Јовановића*.) Па премда их кодекс чини униформним на светском нивоу, скинси се гранају у више фракција, а свака од њих задобија печат

¹⁸ У Београду „Дадовци“ седе испред Аматерског позоришта Дадов или у парку преко пута, ‘православци’ се углавном окупљају по кућама, док су се неонацисти могли срести испред драгстора у Зетској улици, док их милиција није отерала“ (Damjanović i Nikolić, 1997:9).

¹⁹ Никола Божиловић, у запаженој књизи *Изван главної шока: социологија музичких џојкултуру* (2009), зналачки је обрадио наведене правце и њихове деривате, а Драган Станојевић (2008) показао да српска хардкор сцена није оригинална, више је склона имитацији и релативно је друштвено-политички индиферентна.

конкретног друштва, државе и локалне средине. Тако би се **програм** (систем вредности, идеологија...) наших скинхеда, које једни деле на **ОИ-јевце, православце и неонацисте**, а други на класичне **нацисте (националсоцијалисте), хамере и националисте**, свео на неколико следећих *pro et contra* тачака:

- 1) **Против су криминала** сваке врсте а за оштро деловање државе у тој области;
- 2) **Против су дрога** – од „тешких“ до „лаких“, од кокаина до марихуане; (Скинхеди се не дрогирају и директно се сукобљавају са другим поткултурама младих у којима је уживање наркотика саставница стила. Отворено се боре са хипицима, металцима, дизелашима, раније шминкерима... Иако их многи поистовећују са панкерима, улични војници се у суштини не подносе са њима, задржали су своју самосталност захваљујући чврстој идеологији која се, насупрот идеологији анархије у панк покрету, залаже за конзистентан систем вредности, морала и уређења државе.)
- 3) **Против су сексуалних „настраности“**, прогањају трансвестите, хомосексуалце, лезбејке и проститутке (и блажу варијанту спонзоруша);
- 4) **Против су сатанистичких, деструктивних култова и сваке врсте верских секта**; (Занимљиво да им је знано како међу тзв. сектама преовладавају протестантске мале верске заједнице, а на Западу су скинхеди махом протестантског порекла, посебно у САД, Канади, Британији, Немачкој и нордијским земљама. Ту нелогичност, да су противници протестантских религијских скупина, објашњавају тиме што оне нагризају српско православље. Једнако нападају и Римокатоличку цркву јер се „слизала са Јеврејима“.)

СКИНХЕДИ

- 5) **Против су масонерије** као полутајне организације и неформалног центра моћи на глобалном и локалном, макро- и микронивоу.
- 6) **Против су Рома (расизам), Албанаца и Муслимана (шовинизам)**; (Овде комбинују расизам и шовинизам – мада српски скинси то одбијају и благо зову „национализам“ – и демонстрирају анимозитет према „другом“ и „друкчијем“ по боји, антрополошкој, тј. расној основи и према „другим“ и „друкчијим“ по етничком и религијском пореклу. Очигледно је само фасада њихов мото: „Српски скинхеди никога не мрзе, они воле српство.“)
- 7) **Залажу се за српску националну државу** централистичког типа, у чијој је позадини монархија и православље, и у којој би владала ограничена демократија („демократија са мером“).

БЕЛИ И ГАРАВИ МОМЦИ

Сетимо се, и у кратком периоду постојања СР Југославије и самосталне Србије, ту и тамо, збивале су се туче између **белих и гаравих** момака. Маса се због тога није претерано узбуђивала, многи их нису ни примећивали, ретки су их узимали озбиљно и обележавали. Јер забога, резоновало је српско грађанство, на хиљаде младих гинуло је на ратишту, пола милиона избеглица пати, свакодневно се „лемају“ уличне банде и непрестано убијају врхушке криминала (чак страдају личности попут премијера, заменика министра српске полиције или чelnика руководеће партије). У свему је томе кап у мору по који сукоб Срба и Цигана?!

Али, не лези враже, успавану грађанску свест, ионако поприлично задојену национализмом и шовинизмом (одатле велики успех странака са националистичким и шовинистичким програмом), гнусан је злочин уздрмао: домаћи улични војници, наши бели момци из краја, убили су *Д. Јовановића*, нашег гаравог момка из краја. *По њрви њуи се десило одузимање живоиша из расистичких њобуда.* То није могуће међу нама, мора да је неко други крив – скинхеди само, свалимо на њих кривицу; па Срби столећима „живе у љубави“ с Ромима, толеришу их и пуштају да битишу како им је воља! Зар Роми нису апсолутно равноправни са нама и да ли су у икојој земљи овако добро примљени?

Е није баш тако: Срби имају делимично искривљену слику и затомљену истину о положају Рома (Ђорђевић, 1998). Иако се смањује социјална дистанца према њима,

формирају и позитивни стереотипи (сналажљиви, отпорни, безбрижни и страствени), те чине добронамерни покушаји да се коренито измени њихов, људски недостојан статус, *Роми су и даље дискриминисани у економској, политичкој и културној сфери, подвргнути институционалној и социјалној, изложени ксенофобији и расизму.*²⁰ Ако је тако, а нема разлога да није, онда за третман Рома у српској заједници **одговорност сноси свет старијих - не младих, и не скинхеда**, који су једино сићушна тачка на врху леденог брега и **који су само распрострањени национализам и шовинизам довели до екстрема, претворили их у расизам.**

Најзад, беле момке из нашег краја казнити за конкретан злочин; никако стигматизирати целу поткултуру скинса и, тако, изазвати појаву гаравих уличних војника. Порадити искрено на установљавању цивилног друштва, теоријском и практичном заживљавању интеркултуралистичких идеја, како би Срби коначно схватили да битишу у мултиетничком (и мултирасном) и вишеверском друштву. *Живети са и поред расно, етнички и религијски „дружчије“ јесте вредност и бољитиво – никако несрећа иројив које се бори и уништавањем живота.*

* * *

Како обичан свет гледа на скинхеде и случајеве физичког насиља над Ромима? Губи се из вида историјска чињеница да су они *аутохтон народ* – национална мањина или етничка група – и да их срећемо још у византијском и добу Немањића: заједно су с нама стварали идентитет српског простора и зато су сувласници његовог културног наслеђа, саставница су културног хабитуса и уграђени у темељ друштва и државе. *Дојринели су колико су моћи и колико им је дозвољено.*

²⁰ Опширније о моделу интеграције Рома и већини видова њиховог живота у мојој монографији *На коњу с лавицом у бисама: увод у ромолошке студије* (2010).

ОКО ЕСЕЈА: ДВА СЛУЧАЈА

На какав је пријем наишла књига, с обзиром на то да је прва публикација тога типа?

Ако сам као писац био деломике затечен задатком који сам добио, изврстан пласман књижице је било следеће изненађење, јер је објављена у више издања и хиљаде примерака, што је велики тираж за услове српског издаваштва. Продаја је нагло скочила после појављивања чланка у једном од бројева *Rock Express*-а, тада веома популарног часописа. Ко прати рок музику зна да је он наставио традицију *Дубокса*, старијег гласила. Главни уредник Бранко Рогошић јавио се телефоном и питао да ли може да објави насловну фотографију есеја. Пошто се њему обраћају читаоци у жељи да пронађу публикацију, још је питао да ли може да објави и мој кућни телефон, адресу и цену књиге. То је тада било јефтино – 20-ак динара. И за дивно чудо, кад је чланчић изашао у *Rock Express*-у крајем 1998. године, тираж се распродао за неколико месеци.

Јављали су се млади људи из читаве Србије и Црне Горе, чак и из осталих, бивших република СФРЈ. Слање поштом коштало је више но сама књижица, али ми је било драго због големог интересовања. Памтио сам и бележио одакле зове младеж која наручује. Увек сам се распитивао колико наручилац има година, да ли је скинхед, панкер, рокер или „обичан“ читалац...

Јављало се доста скинхеда, такође панкера, но и омладине која појаву ћелавца повезују и са карактеристичном врстом музике. Очекивао сам да књига наиђе на бољи пријем у развијеним деловима земље, значи од Београда

на горе према северу, поготову у Војводини. Испоставило се да има интересената од Мајданпека, преко Бора, Зајечара и Пирота, до Краљева, Чачка и Ваљева. Већ сам био „згранут“ када су почели да се јављају момци из Сурдулице, Врања, са тзв. Јужне пруге – и то је заиста било невероватно. За социолога је значајно да запази постојање дозе *изворне знајижеље* код самих младих за животне стилове – а скинхеди јесу парадигматична врста поткултурног стила – без обзира да ли су окупирани неким од њих. Због велике тражње књига је штампана у још два издања, и према доступним информацијама оба су исцрпљена. Уистину је dostatно раширена заинтересованост за поткултуру српских скинхеда и штета што није темељније обрађена: нико није затражио да се изврши обимније, не само социолошко, истраживање.

* * *

Када се појавило прво издање, онда се у Нишу, у организацији Одбора за грађанску иницијативу (ОГИ), одвијала чувена „Школа демократије“. Предавања су се одржавала читаву годину дана са нашим најпознатијим предавачима из друштвено-хуманистичких области.²¹ Држана су сваког уторка у просторијама месне заједнице „Филип Кљајић“ на Булевару Немањића. Знало се: сала је увек била пуна када су долазили угледни предавачи из Београда и Новог Сада, понекад и из иностранства. Када су Нишевљани предавали, било је нешто мање публике, јер се ми међусобно познајемо, а немамо ни културу посећивања трибине колега. Дошао је ред на мене да зборим о скинхедима уопште и о њиховом односу према Ромима. Са екипом која организује трибину – и сам сам био организатор за друге – негде пре 20 часова нашао сам се у потпуно празној просторији: сем тима, мене и неколицине новинара, није било никог. Уплашили смо

²¹ Богдан Ђуровић и Бранкица Милосављевић приредили су предавања у истоименој књизи (2001).

се дебакла једне од трибина у низу, знане по традицији добре посећености. И тачно у 20.00 h, одједном се сала испунила младим момцима у већини ниско ошишане и обријане главе; тада су почели да пристижу и редовни посетиоци трибина, али није било места. Сва места за седење заузели су, испоставило се, скинхеди.

После мог уводног получасовног излагања, као што је трибинско правило, почела је расправа. Говорио је само један старији скинхед, стар око 24-25 година, очигледно вођа – не у строгом смислу, већ по томе што је могао да артикулише ставове скинхеда, одговара на питања новинара и осталих „трибинаша“, полемисхе уопште. Остали улични војници нису узимали реч. Показало се, јер сам после трибине са њима разговарао, да то нису само момци из Ниша, него су дошли скинхеди из Прокупља, Пирота, Лесковца, Сурдулице, Врања... То нису биле бројне дружине, пошто их тамо и нема много. Битно је да су пристигли.

Е сад, није то нешто што би требало да запањи социолога. Више сам бринуо за ток дискусије. Дуго је врло лепо текла захваљујући уводничару и скинсима: имао сам објективан приступ појави скинхеда, уравнотежену социолошку анализу, а и они су били коректни. Међутим, одједном, новинарка *Народних новина*,²² колегиница по струци Драгана Николић, испровоцирана успутном изјавом „тренутног“ предводника, поставила је одсудно питање (памтићу га док сам жив): „Добро, млади господине, замислите да смо сада на базену на Чаиру и ви сте скинхеди поред њега. У једном моменту видите да је у воду упало Ромче, и оно не зна да плива. Да ли бисте скочили у воду да спасите дете?“ Ђелавац је одречно рекао – „Не, ми не бисмо скочили да спасимо и извадимо то дете.“ Направио је неопростиву грешку и изрекао изузетно екстреман расистички став, ако довољно јако карактеришем његову изјаву. До тада је био доста толе-

²² Иза тога и главна уредница нишког дневног листа.

рантан и мајсторски је одговарао, излагао и полемисао. Тог су тренутка, што је за сваку похвалу, сви остали, који нису скинери или њихови симпатизери – јер слушаоци нису били искључиво скинхеди, већ и обични младићи, видело им се по „фаци“ и по одећи да су присташе – па и новинари, *демонстративно* напустили салу. Очас су у сали остали организатори, предавач, жена ми, и скинхеди. Продужио сам разговор и осудио лидерову изјаву. По први, баш први, пут у готово четрдесетогодишњој наставничкој пракси десио ми се толико шокантан прекид предавања.

Касније, причајући ту „причу“ студентима на редовним факултетским часовима, покушавао сам да тестирам академце и спознам да ли и како процењују поступак главешине скинхеда. Већина осуђује његову „вербалну“ изјаву. Мада, када се из аналитичких разлога питање подигне на „виши“ ниво, неко кандидује аргументацију која – да ли? – и „држи воду“: предводник „момака из нашег краја“ био је искрен, и није имао потребе да се камуфлира, сакрива свој став и подвлачи га под тамо неке хумане изричаје... Јер, да је рекао како би се намах бацио у олимпијски базен и извукао Ромче, онда би тиме издано своју идеологију, не би био скинхед, а камоли челник. И поред таквог образложења, студентској млађарији велим да је вођ у том часу изјавио нешто нељудски, чудовишно, нешто што се не може правдати и оправдати било којим разлозима,²³ макар и нарушавањем сопственог скинхедског идентитета.

²³ У радио серијалу о Ромима, из које је произашла књига *Роми на раскришћу* (Đorđević i Živković, 2002:172), водитељ Бобан Николић је указао на један од могућих оправдавајућих мотива: „Можда је он хтео да подигне своју цену у очима својих симпатизера, својих следбеника.“

ЛИТЕРАТУРА

- Anđelković, Vladimir (ur.) 1977. *Subkulture*. Beograd: Art Press.
- Антонић, Слободан 2012. *Ђаво, историја и феминизам: социолошке иустоловине*. Крагујевац: Центар слободарских делатности.
- Аскović, Dragoljub (ur.) 1997. *Oni su ubili njegove oči*. Beograd: Prominterpress.
- Bašić, Goran 1997. *Položaj Roma u centralnoj i jugoistočnoj Evropi posle 1989. godine* (rukopis).
- Brake, Mike 1987. Tedi bojsi, modovi, rokeri, skinhedi, glem i pankeri. U *Rock'n'Roll I*, 146-152. Beograd: Panpublik.
- Brejк, Majkl 1985. "Невидљива девојка – култура женствености против мужевности." *Potkulture* 1(1):93-108.
- Воџиловић, Никола 2004. *Rok kultura*. Ниш: Студентски културни центар.
- Воџиловић, Никола 2009. *Izvan glavnog toka: sociologija muzičkih potkultura*. Ниш: Нишки културни центар.
- Броћић, Манојло 1972. „Специфичност друштвеног бића омладине.“ *Гледишта* 3(12):1526-1535.
- Vilson, Elizabeta 1988. Istorija alternativnih stilova. U *Pankeri*, 11-29. Beograd: Panpublik.
- Damnjanović, N. i I. Nikolić 1997. "Мама, да ли да будем хипик/Кад порастем бићу панкер." *Blic*, 31. октобар и 1-2. новембар.
- Ђорђевић, Драгољуб Б. 1996. *Социологија forever*. Ниш: Ученичка задруга гимназије "Светозар Марковић" (друго издање 2001, Ниш: Пунта).
- Ђорђевић, Драгољуб В. 1998. "Интеркултуралност versus гетоизација и дискриминација: случај Рома." U *Rasizam i ksenofobija*, uredio Božidar Jakšić, 335-42. Beograd: Forum za etničke odnose.

- Dorđević, Dragoljub B. 2002. Skinhed i Romi. U *Romi na raskršću*, priredili Dragoljub B. Dorđević i Jovan Živković, 169-181. Niš: Punta, DDA, KSS, Bahtalo drom.
- Ђорђевић, Драгољуб Б. 2004. Сеоски млади и млади сељаци. У *Село у Црној Гори*, Зборник радова ЦАНУ, књ. 66, стр. 199-206. Подгорица: ЦАНУ.
- Ђорђевић, Драгољуб Б. 2011. *На коњу с лайићојом у бисајамма: увод у ромолошке студије*. Нови Сад, Ниш: Прометеј, Машински факултет.
- Ђорђевић, Драгољуб Б. 2011. *Казуј крчмо Церимо: периферијска кафана и околнје*. Београд: Службени гласник (друго издање 2012).
- Ђорђевић, Драгољуб Б. и Саша Дукић 1992. *Силе мрака и безумља: Нишки студентски пројект '92*. Ниш: Студентски културни центар, Научни подмладак.
- Dorđević, Dragoljub B. i Jovan Živković (prir.) 2002. *Romi na raskršću*. Niš: Punta, DDA, KSS, Bahtalo drom.
- Dorđević, Radomir 1995. *Rečnik grafita*. Niš: Centar 018.
- Ђорђевић, Радомир 1998. *Време скинхедса*. Ниш: Студентски културни центар.
- Dorđević, Radomir 2002. *Leksikon potkultura*. Niš: Zograf.
- Ђуровић, Богдан и Бранка Милосављевић (прир.) 2001. *Школа за демократију*. Ниш: OGI.
- Joksimović, Snežana i dr. 1988. *Mladi i neformalne grupe*. Beograd: ИС SSO Србије.
- Klark, Džon i dr. 1985. "Potkulture kulture i klase." *Potkulture* 1(1):21-92.
- Klark, Džon 1986. "Skinhed i magično oživljavanje zajednice." *Potkulture* 2(2):65-66.
- Knežević, Oliver... 2008. *Grafit je zidu najbolji drug: зборник јавној народној стваралашкој објављиваној у лепеали*. Сопот: Ризница.
- Koković, Dragan 2010. *Društvo, nasilje i sport*. Novi Sad: Mediterran Publishing.
- Костадиновић, Андон Г. и Ђорђевић, Драгољуб Б. (прир.) *Пламене зоре: Компенске акције 1965/66*. Ниш: Висока школа струковних студија за менаџмент у саобраћају.
- Kuvačić, Ivan 1979. *Obilje i nasilje*. Zagreb: Naprijed.

- Laing, Dave 1988. "Tumačenje punk rock-a." U *Pankeri*, 69-80. Beograd: Panpublik.
- Marić, Ratka 1997. *Skinhedi na delu* (rukopis).
- Milić, Anđelka i Lilijana Čičkarić 1998. *Generacija u protestu: sociološki portret učesnika Studentskog protesta 96/97 na Beogradskom univerzitetu*. Beograd. Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta.
- Perasović, Benjamin 1989. "Nogometni navijači kao dio omladinske subkulture." *Potkulture* 4(4):57-64.
- Petrović, D. 1997. "To što se desilo Dušanu Jovanoviću je – nesrećan slučaj!" *Svet*, 27. oktobar.
- Popov, Nebojša 1993. *Srpski populizam*. Specijalni dodatak nedeljnika "Vreme", 24. maj.
- Rogošić, Branko 1997. "Bezumlje na ulicama Beograda." *Rock Express* 1(2):3.
- Romske novine*, novembar 1977.
- Roszak, Theodore 1978. *Kontrakultura: razmatranja o tehnokratskom društvu I njegovoj mladenačkoj opoziciji*. Zagreb: Naprijed.
- Станојевић, Драган 2008. „Хардкор сцена и масовни медији у Србији.“ *Теме* 32(3):509-529.
- Sen-Žan-Polen, Kristijana 1999. *Kontrakultura. Sjediwene Američke države, šezdesete godine: rađanje novih utopija*. Beograd: CLIО.
- Тапавичаров, Ивайло 2000. *Младежкаѿа субкулѿура*. Софија: УИ „Св. Климент Охридски“.
- Uskoković, Đorđije 1982. "Neke najčešće teorijsko-metodološke teškoće i jednostranosti empirijskih istraživanja položaja i svesti mladih u Jugoslaviji. U: *Mlada generacija, danas*, 160-175. Beograd: Mladost.
- Frit, Sajmon 1987. *Sociologija roka*. Beograd: IIC SSO Srbije.
- Hebdiđ, Dik 1980. *Potkultura: značenje stila*. Beograd: Rad.
- Čejni, Dejvid 2003. *Životni stilovi*. Beograd: CLIО.
- Šaponjić, Zlatko 1997. "Vikend skins živi kao biljka." *Blic*, 8-9. novembar.

Д О Д А Т А К :
СКИНХЕДИ И МАГИЧНО
ОЖИВЉАВАЊЕ ЗАЈЕДНИЦЕ
(Џон Кларк)²⁴

Наша основна теза о скинхедима везана је за појам заједнице. Сматрамо да стил скинхеда представља покушај да се изнова успостави – кроз појам „дружине“ – традиционална заједница радничке класе, као замена за њу када она *стиварно* ишчезава. Друштвена динамика која лежи у основи стила, у овом погледу, јесте релативно погоршање ситуације у којој се налази радничка класа током друге половине шездесетих година, а нарочито је убрзано погоршање услова живота ниже радничке класе (и младих унутар ње). Ово, повезано са осећањем младих да су искључени из постојеће „омладинске поткултуре“ (којом на јавној сцени доминирају музика и стилови „underground“), произвело је, као одговор на појачану „ми-они“ свест у редовима омладине нижих слојева радничке класе, осећањ искључености и осећај нападнутости са различитих страна. Изворе овом осећању искључености не треба тражити ни у елементима који се стварају нити у онима који су већ уграђени у омладинске поткултуре, већ једино у оним сликама и понашању који наглашавају традиционалне облике колективне солидарности. Материјал из *The Paint House* приказује ово осећање угрожености:

²⁴ Пренето из часописа *Пошкултуре* 2/1986, стр. 65-66 (превела Светлана Николић).

„Свуда околу су јебене газде, увек покушавају да ти кажу шта да радиш... ма шта ти чинио, ма где се налазио, они су увек ту. Људи који су моћни, који ти кажу шта да радиш и који су сигурни да ћеш ти то да урадиш. То је систем у коме живимо.

Школе, у њих мораш да идеш, зар не? Наставници и управник су власт, зар не? Они ти наређују шта да радиш, а ти си срећан да се извучеш одатле и живиш, и тако то, зар ниси? Они мисле да зато што си млад и зато што ти плаћају и томе слично, да могу да те третирају онако како они желе и да ти кажу шта они желе. Постоји, затим, и 'старо прав' и судови... сви су они део власти. Чиновници и сви други у униформама. Свако ко има значку, саобраћајни позорници, добровољни милицијски помоћници и сва та... да, чак и кућепазитељ има права да у стану навали на тебе. А затим, кад завршиш посао или изађеш из школе идеш у омладинске клубове, а омладински руководиоци су, тако|ћ, део тог система.“

Скинхеди су, међутим, осећали и друге притиске, а не само непосредне структуре власти; они су мрзели и оне који су покушавали да добро живе и да се „покажу у бољем светлу“, људе из њиховог суседства који су желели да буду друштвено супериорни; нису подносили људе који су им се „пели на главу“.

„Сви ови глупани у школи који увек раде оно што им се каже... они увек заврше тако да постану жаце или нешто слично. Мрзим те добротинитеље који долазе да 'помажу сиромашнима у њиховим страћаарама'... Они су сви фини и слатки и љубазни, праве се као да су на твојој страни и слаткоречивошћу извуку све од теби, али социјални радници и људи попут њих уопште нису на твојој страни. Они мисле да знају како ти треба да живиш. Они су стварно власт која се прави да ти је пријатељ. Они хоће да ти радиш одређене ствари, а уколико их не радиш, имају закон на својој страни. Са свим овим мноштвом

против нас имамо још и Жидове, Пакистанце и хипије на нашим леђима.“

Осећање да су „усред“ овог метежа опресивних и експлоататорских снага ствара потребу за групном солидарношћу која, мада у бити дефанзивна, код скинхеда је удружена са агресивним садржајем и представља израз фрустрације и незадовољства који се манифестују кроз нападање аутсајдера који служе као жртвени јарци. Садржај ове солидарности, као што ћемо видети у нашем разматрању елемената стила скинхеда, проистиче из традиционалног садржаја заједнице радничке класе, која је пример *par excellence* дефанзивно организованог колектива.

Стил скинхеда не оживљава, међутим, заједницу у правом смислу речи; послератно пропадање темеља те заједнице, уклонило ју је као стварни израз солидарности; скинхеди су морали да користе *имиџ* онога што је та заједница једном била да би створили основу свог стила; они беху „развлашћени наследници“; наследили су традицију која је била лишена сопствене реалне друштвене основе. Постојале су истините или измишљене приче о прошлости, али је стварност ишчезавала и пропадала. Сматрамо овај ишчашени однос према традиционалној заједници одговорним за преувеличавање и интензивирање вредности и преокупација те заједнице оличене у стилу скинхеда.

Данијел и Мекгвајер пишу да: ”Пре него дух заједнице, ‘Колингвудску дружину’ је привлачило да стекне имиџ момака из Ист Енда, односно желели су да буду чврсти, духовити и да имају сопствену поткултуру... дружина види себе као природни наставак традиције радничке класе тога краја, истих су ставова и понашања као и њихови родитељи и родитељи њихових родитеља. Они верују да имају исте стереотипне предрасуде против имиграната и странаца какве су, по њиховом мишљењу, имали и њихови родитељи али они ове улоје итрају ван

онаквої друшћивеної коніексіїа у каквом су живели њихови родийељи.“

Изјаве скинхеда о дружини и њеном односу према заједници само потврђују ова запажања: „Када људи спомињу наше име, када говоре о нама као о онима који долазе из Ист Енда знамо да се ово догађало генерацијама раније, у прошлости... питам се где је место скинхеда у њој?

То је заједница, дружина, зар не? То је само друга реч за заједницу, клинце, силеције и све друге...“

Клинци су наследили говорну традицију те области од својих родитеља, нарочито онај део који се односи на слику заједнице о себи, њену колективну солидарност, њено схватање мушкости, њену оријентацију ка „аутсајдерима“ и томе слично. Отуда можда не изненађује што је управо Ист Енд област са којом су скинхеди најповезанији, пошто је са социолошког становишта она архетипски пример заједнице радничке класе. Њена унутарња слика о себи је била увек изразито снажна и учвршћена јавном репутацијом тога краја као изразито „опасног“. Ова репутација је током шездесетих била интензивирана бљештавим каријерама Креја (Krays).

На крају, желели бисмо да наведемо примере односа скинхеда према имицу заједнице, приказујући неколико елемената стила скинхеда. Један од најважнијих видова овога је њихово наглашавање територијалне повезаности – „дружине“ су биле организоване на територијалној основи, поистовећујући се и изражавајући себе кроз поједини локалитет (нпр.: ”Сметвик дружина“, итд.). Ради овога су „дружине“ морале да стварају демаркационе линије бранећи њихово посебно „парче“ земље, обележавајући границе бојним слоганима („Квинтон дружина влада овде“, итд.). Трудиле су се да сачувају границе од упада других група. Ова територијалност, као и заједница, има сопствене жаришне тачке око којих се артикулишу интеракције. То су улични ћошкови, кафеи, фудбалска игралишта. Мада се фудбалска игралишта

нису нужно поклапала са територијама над којима су владале поједине дружине, поистовећивање клубова са одређеном територијом, као и већ постојеће активности појединих крајева града, пружале су посебне жаришне тачке око којих су се дружине окупљале.

Фудбал и, нарочито, насиље које се одвијало око њега је, такође, једна од арена у којој се изражавала особена колективна концепција мушкости скинхеда. Она је подразумевала поистовећивање мушке снаге са грубошћу, као и спремност да се не повлачи пред „гужвом“. Овако схваћено насиље је, међутим, подразумевало и колективну солидарност и узајамну подршку тих дружина у време „потребе“. Ова окупираност грубошћу огледа се и у два друга, најчешће спомињана облика активности скинхеда: Raki-Bashing (малтретирање Пакистанаца) и Queer-Bashing (малтретирање настраних). „Малтретирање Пакистанаца“ представља ритуал у коме се на агресиван начин брани друштвена и културна хомогеност заједнице. Заједница се брани од аутсајдера који су, најчешће, очито били жртвени јарци – делимично због њихове особене видљивости унутар суседства (били су власници малих радњи и др.), а поистовећивали су се са свим западним Индијцима, односно људима из тих крајева света, као и због њихових другачијих културних образаца (нарочито у вези са њиховом неспремношћу да се бране и другим) и ту су опет важила поистовећивања младих са целог подручја западне Индије.

„Малтретирање настраних“ се може посматрати као реакција на ерозију стереотипа традиционалног схватања мушкости, нарочито код хипија. Операционална дефиниција „настраних“ код скинхеда се проширила, изгледа, на све оне мушкарце који су, по њиховим стандардима, изгледали „чудно“, што се може видети и из изјаве једног скинхеда из „Сметвик дружине“:

„Обично би гомила нас (деловала – прим. прев.) када би пронашла неког ко по нашем мишљењу изгледа

настрано – као оно једне ноћи када смо били у Верлеј шуми и видели оног момка који је изгледао чудно – имао је дугу косу и китњасте панталоне.“

Можемо посматрати ова три испреплетена елемента – територијалност, колективну солидарност и „мушкост“ – као начине којима скинхеди покушавају да оживе наслеђене представе о заједници у време када су доживљавали растући притисак који је захтевао облике узајамног организовања и одбране. Тако можемо, коначно, посматрати интензивно насиље које је део стила, као доказ „поновног стварања заједнице“. Оно је, уистину „магијско“ или „имагинарно“, у том смислу да је створено без материјалне и организационе основе те заједнице и, консеквентно томе, било је мање подложно неформалним механизмима друштвене контроле карактеристичним за такве заједнице. У стилу скинхеда могу се видети и елементи континуитета (у смислу садржаја стила), али и дисконтинуитета (у смислу његових облика) између родитељске културе и омладинске поткултуре.

РЕГИСТАР ИМЕНА И ПОЈМОВА

А

aggro
Албанци
алтернативна култура
Антонић, Слободан

Б

Башић, Горан
Божиловић, Никола
Брејк, Мајкл (Mike Brake)
Броћић, Манојло

В

Вилсон, Елизабета (Elizabeth
Wilson)

Г

ганг ; делинквенција ;
дружина
„Груби модови“
Гугенбергер, Бернд
(Guggenberger, Bernd)

Д

„Док Мартенс“ чизме
Дукић, Саша

Ђ

Ђенова (ф. клуб)
Ђорђевић, Вук
Ђорђевић, Радомир

Ђуровић, Богдан

Ж

Живковић, Јован

И

интеркултурализам

Ј

Јовановић, Ђокица
Јоксимовић, Снежана
Јунајтед форс

К

Квинтон Бојс
Кларк, Џон (John Klark)
Коковић, Драган
колективна солидарност
контракултура

Л

Лацио
Леинг, Дејв (Dave Laing)
Ливерпул

М

Манчестер јунајтед
Марић, Ратка
Милић, Анђелка
Милосављевић, Бранкица

Милошевић, Слободан
Музика ; блубит ; ОI ; панк ;
реге; ска; хардкор
Муслимани
мушкост

Н

национализам
Николић, Бобан
Николић, Драгана
Николић, Светлана
Nordland

О

обележавање
оживљавање заједнице
омладина : генерација ;
загонетка ; иницијација ;
специфична социјална
група

П

Пакистанци ; Paki-Bashing
Панкери
Пари Сен Жермен
Перасовић, Бењамин
Петровић, Драган
поткултура ; дефиниција ;
елементи ;
доминантна култура ;
радничка класа ;
предграђе

Р

Рад (ф. клуб)
Расизам
Рогошић, Бранко
Роми ; „гарави улични
војници“ ;

дискриминација ;
убиство ; Душан Јовановић
Рошак, Теодор
(Theodore Roszak)

С

Сампдорија
САНУ
Сен-Жан-Полен, Кристијана
(Christiane Saint-Jean-Paulin)
скинс ; скинер; ћелавац ;
улични војник; чизмаш
скинета ; „невидљива
девојка“
рурална скинхедица
скинхеди ; етимологија;
настанак;
Скрудрајвер
Смитова банда
српски скинхеди ; бројност;
„викенд скинхеди“;
регрутовање;
организованост; врсте;
дефиниција ; програм;
Ромче, базен
Станојевић, Драган
стил ; имиц ; појава ;
жаргон
Стјуарт, Јан (Ian Stuart)

Т

Тапавичаров, Ивајло
(Ивајло Тапаричов)
територија
Тодоровић, Драган

У

Ускоковић, Ђорђе

Х
Хебдиџ, Дик (Dick Hebdige)
хипици
хомосексуалци ; Queer-
Bashing

Ч
Чејни, Дејвид
(David Chaney)

чизме „Бовери“
Чикашка школа
Чичкарић, Лилијана

Ш
Шапоњић, Златко
Школа демократије
шовинизам

О АУТОРУ

Драгољуб Б. Ђорђевић (1954, Доњи Комрен, Ниш), *социолог религије, ромолог и кафанолаг*, доктор социолошких наука (1983), редовни професор (1994) и шеф Катедре за друштвене науке (1995) Универзитета у Нишу – Машински факултет, предаје *социологију културе и морала и професионалну етику инжењера*, председник Југословенског удружења за социологију (1998-2000) главни уредник универзитетског часописа *Теме* (2001-2011), оснивач (1993) и почасни председник (2008) Југословенског удружења за научно истраживање религије, члан Међудодељењског одбора САНУ за проучавање мањина и људских права и Комисије за проучавање живота и обичаја Рома САНУ.

Новије ауторске и приређене књиге:

1. *Узорници и иријани – скице за иорипреи YU социолога религије* (2008).
2. *The Sociology of Religion in the Former Yugoslav Republics* (2008).
3. *Jetka has Risen – Tekkias, Tarikats and Sheiks of Niš Romas* (2009).
4. *Мојућности и доеџи социјалној учења и православља и православне цркве* (2010).
5. *На коњу с лайџојом у бисајама – увод у ромолошке сџудује* (2010).
6. *Казуј крчмо Церимо: иериферијска кафана и окол ње* (2011, 2012).
7. *Професионална етика инжењера* (2011).
8. *Релиџе свеџа* (2011)
9. *Кафанолагџа* (2012).

10. *Село у њоїраничју* (2012)
11. *Пламене зоре* (2012)
12. *On Religion in the Balkans* (2013).
13. *Вашар у њоїраничју* (2013)
14. *A Priest on the Border* (2013).

Електронска пошта: brkab@junis.ni.ac.rs

Драгољуб Б. Ђорђевић
СКИНХЕДИ
МОМЦИ ИЗ НАШЕГ КРАЈА
Четврто допуњено издање

Издавач
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

За издавача
Зоран Колунџија

Лектура и коректура

Припрема за штампу
ПРОМЕТЕЈ, Нови Сад

ISBN 978-86-515-08??- _

Тираж ____.

<http://www.prometej.co.rs>
E-mail: redakcija@prometej.co.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад